

PLAN RADA
29.04.2020. GODINE

ZASTUPNIŠTVO

1. Pojam zastupanja

Po pravilu svako preduzima pravne radnje za sebe, pa lice koje je preduzelo pravnu radnju stiče neposredno za sebe, prava i obaveze. Međutim, događa se da neko lice ne može sticati prava i obaveze svojim pravnim radnjama, zbog postojanja određenih pravnih smetnji (usled nedostatka poslovne sposobnosti), a neko lice ne može sticati prava i obaveze svojim pravnim radnjama, zbog faktičkih smetnji (zbog odsutnosti). Zato struktura modernog društva i potrebe prometa zahtevaju u povećanoj meri da, pravne radnje može preduzimati jedno lice za drugo. Tu funkciju ispunjava ustanova zastupništva.

Za zastupništvo je karakteristično: (1) Jedno lice (zastupnik) ovlašćeno je da preduzima pravnu radnju za drugo lice (zastupanog) tj. u tuđe ime, tako da pravne posledice iz preduzete pravne radnje pogađaju neposredno zastupanog, u čije ime je radnja preduzeta. (2) Ekonomski efekti preduzete pravne radnje ostvaruju se, ne u imovinskoj masi zastupnika, već u imovinskoj masi zastupanog.

Struktura zastupništva se prema tome, karakteriše dejstvom tj. učešćem tri lica: *prvo lice* je lice, u čije ime i za čiji račun se od strane drugog lica, preduzima pravna radnja zaključenja pravnog posla – zastupani; *drugo lice* je lice, koje u ime i za račun zastupanog, preduzima pravnu radnju zaključenja pravnog posla – zastupnik; *treće lice* je lice, prema kojem se preduzima pravna radnja zaključenja pravnog posla – treće lice.

Između učesnika zastupništva, razlikujemo njihov unutrašnji od njihovog spoljnog odnosa. Tako osnov na kojem počiva zastupništvo između zastupanog i zastupnika označava se unutrašnjim odnosom, a osnov na kojem počiva zastupništvo između zastupnika i trećeg lica označava se spoljnim odnosom.

Unutrašnji odnos kod zastupništva, zasniva se na inicijalnom poslu kod ugovornog zastupništva ili na staranju o ličnosti zastupanog kod zakonskog zastupništva. Kod ugovornog zastupništva inicijalnim poslom se uređuju uzajamni odnosi zastupanog i zastupnika, naročito obaveze zastupnika da deluje u interesu zastupanog i taj inicijalni posao može biti različite obligaciono pravne prirode, kao što je ugovor o nalogu ili ugovor o radu, a na njemu počiva zastupništvo. Kod zakonskog zastupništva staranje o ličnosti zastupanog je uređeno raznim zakonima (Porodičnim zakonom, Zakonom o nasleđivanju, Zakonom o privrednim društvima itd.), te zastupnik ima zakonske obaveze u odnosu na zastupanog, da deluje u njegovom interesu.

Spoljni odnos kod zastupništva, zasniva se na postojanju ovlašćenja za zastupanje. Ako bi jedno lice bez autorizacije preduzimalo pravnu radnju kao zastupnik za drugoga i zasnivalo pravne posledice za njega, to bi protivrečilo načelu autonomije volje. Zastupnik može biti autorizovan ili od strane samog zastupanog i tada se radi o ovlašćenju u vidu punomoćja kod

ugovornog zastupništva ili od strane pravnog poretka kroz imperativne opšte pravne norme i tada se radi o zakonskom ovlašćenju kod zakonskog zastupništva. Autorizacijom zasnovano ovlašćenje na zastupanje predstavlja pravnu moć koja nije niti subjektivno pravo, niti sposobnost pravnog subjekta (pravna, poslovna, deliktna). Subjektivno pravo nije zbog toga, što zastupništvo ne postoji radi zastupnika, već radi zastupanog i ima samo pomoćnu funkciju. Sposobnost pravnog subjekta nije zbog toga, što zastupništvo nije podvrsta opšte sposobnosti da se postupa na relevantan način, već je zastupništvo proširenje pravne mogućnosti u odnosu na određene poslove ili na krug poslova zastupanog. Dakle, da bi pravne radnje koje zastupnik preduzima proizvele pravno dejstvo za zastupanog i za treće lice, zastupniku je kod ugovornog zastupništva neophodno dodatno ovlašćenje – punomoćje. Punomoćjem se ostvaruju spoljna dejstva zastupništva i ono opravdava pravne radnje zastupnika u ime zastupanog prema trećem licu¹. To isto važi i za zakonsko ovlašćenje zakonskog zastupnika, da preduzima pravne radnje u ime zastupanog, prema trećim licima.

2. Dejstvo zastupanja

2.1 Opšte napomene

Kod zastupništva, zastupnik zaključuje pravni posao, ali taj pravni posao nije njegov, nego je zaključen za zastupanog, on nastupa u ime zastupanog u granicama datog mu ovlašćenja i sve pravne posledice iz zaključenog pravnog posla pogađaju neposredno zastupanog. Cilj zastupništva je zasnivanje pravnog odnosa između zastupanog i trećeg lica. Ipak se ne može isključiti nastanak i postojanje obligacionog odnosa između zastupnika i trećeg lica. U tom odnosu, zastupnik ima dužnost da treće lice obavesti da nastupa u ime zastupanog.

2.2 Prenošnje ovlašćenja

Pravilo je da zastupnik ne može svoje ovlašćenje preneti na drugo lice, izuzev kad je na to ovlašćen nekim posebnim zakonskim propisom ili ugovorom, a to je zbog toga što je dajući ovlašćenje za zastupanje, zastupani kao vlastodavac, stavio akcenat na lično izvršenje ovlašćenja od strane zastupnika kao punomoćnika. Vrlo retko će zastupani u ovlašćenju predvideti mogućnost prenošenja (substituisanja) ovlašćenja na drugo lice. U slučaju kad zastupnik prenosi ovlašćenje za zastupanje na drugo lice, radi se o podzastupništvu. Podzastupništvo zavisi od dva legitimaciona akta: *prvo*, podzastupnik može preduzimati pravne poslove u ime i za račun zastupanog, samo ako je glavni zastupnik bio ovlašćen da svoje ovlašćenje na zastupanje prenese na drugo lice; *drugo*, po pravilu, ovlašćenje da mogu odrediti drugo lice kao podzastupnika, imaju zakonski zastupnici i organi pravnog lica, a to je slučaj kod opšteg (generalnog) punomoćja i kod prokure. Zastupnik koji ima posebno (specijalno) punomoćje, ne može na drugo lice preneti ovlašćenje za zastupanje, osim ako to ne proizlazi iz ugovora, kojim je uređen unutrašnji odnos

¹ Treće lice, međutim, sa kojim zastupnik zaključuje pravni posao, niti zna, niti mora znati da je pravni posao zaključen za račun zastupanog. Treće lice i zastupani uopšte ne zaključuju pravni posao, niti su u bilo kakvom pravnom odnosu.

zastupanog i zastupnika. Dakle, izuzeci od pravila da je načelno zabranjeno prenošenje ovlašćenja (substituisanje) na zastupanje na drugo lice, mogući su: (1) na osnovu zakona, (2) na osnovu ugovora između zastupanog i zastupanika i (3) u slučaju kad je zastupnik sprečen okolnostima da posao lično obavi, a interesi zastupanog zahtevaju neodložno preduzimanje pravnog posla. Substitucija je zapravo dodela jednog novog ovlašćenja.

2.3 Prekoračenje granica ovlašćenja

Ako zastupnik prekorači granice ovlašćenja, pravni posao koji je zastupnik preduzeo ne obavezuje zastupanog. Ali, takav posao koji je preduzet prekoračenjem granica ovlašćenja zastupnika, može biti naknadno odobren od strane zastupanog (tzv. ratihabacija ili ratifikacija). Odobrenje koje je zastupani dao zastupniku ili trećem licu, deluje retroaktivno, ukoliko se ne odredi drugačije i tako zaključeni pravni posao obavezuje zastupanog. U drugoj situaciji, kada zastupani odbije odobrenje pravnog posla, taj pravni posao neće vezivati zastupanog. Takođe, ako se zastupani, na poziv trećeg lica, u roku koji je po redovnom toku stvari potreban da se pravni posao razmotri i oceni, ne izjasni da li odobrava pravni posao, smatraće se da takav pravni posao ne obavezuje zastupanog. Savesno treće lice (koje nije znalo da je zastupnik prekoračio granice ovlašćenja), po saznanju za prekoračenje, takođe može da izjavi da ga ne obavezuje takav pravni posao. Savesno treće lice koje nije znalo, niti je moralo znati, za prekoračenje ovlašćenja, ima pravo da traži naknadu štete i od zastupanog i od zastupnika (koji su solidarno odgovorni) u slučaju kada zastupani odbije odobrenje pravnog posla.

3. Zastupništvo bez ovlašćenja

Zastupništvo bez ovlašćenja postoji u slučaju kad: (1) zastupnik sa trećim licem zaključi pravni posao, iako nikada za to nije imao ovlašćenje ili (2) ako je pri zaključenju pravnog posla ovlašćenje zastupnika prestalo da postoji ili (3) ako zastupnik ima ovlašćenje, ali prekorači granice ovlašćenja ili (4) ako zastupnik zloupotrebljava svoje ovlašćenje, a treće lice to zna ili prema okolnostima slučaja to može znati. Kod zastupništva bez ovlašćenja, zastupani ima mogućnost da pravni posao koji ga po pravilu ne obavezuje, naknadno odobri. Odobrenje se daje samom zastupniku ili trećem licu sa kojim je zastupnik zaključio pravni posao. Dok se ne da odobrenje od strane zastupanog, pravni posao “lebdi” tj. “visi” i nepunovažan je, ali da takvo stanje ne bi trajalo u beskonačnost, treće lice može od neovlašćeno zastupanog, zahtevati da se u primerenom roku izjasni, da li odobrava pravni posao ili ne. Odobrenje se može dati izričito ili konkludentnom² radnjom. Ako neovlašćeno zastupani odobri pravni posao, smatra se da je pravni posao zaključen od samog početka tj. pravni posao deluje retroaktivno kao da je zastupnik imao ovlašćenje od početka. Ako neovlašćeno zastupani ne odobri pravni posao, smatra se da taj posao nije bio ni zaključen, jer između neovlašćeno zastupanog i trećeg lica, nije nastala pravna veza.

² Reč “konkludentnom” potiče od reči “konkludirati” (lat. *concludere*) što znači logički zaključivati, zaključiti, izvoditi ili izvesti zaključak. Npr. ako je dužnik platio svoj zastareli dug, zaključujemo da se odrekao zastarelosti, pa u sudskom postupku po tužbi poverioca, više ne može isticati prigovor zastarelosti, a jer je svojom konkludentnom radnjom – plaćanjem zastarelog duga, pokazao svoju volju.

Međutim, pravna veza je nastala između trećeg lica i zastupnika bez ovlašćenja. U ovom slučaju, treće lice koje je verovalo da zastupnik ima ovlašćenje za zaključenje pravnog posla, jer nije znalo, niti je moralo znati da zastupnik nema ovlašćenje za zaključenje pravnog posla, može od zastupnika zahtevati naknadu štete. Zastupnik se može osloboditi obaveze na naknadu štete prema trećem licu, ako dokaže da je treće lice znalo ili moralo znati da on nema ovlašćenje za zaključenje pravnog posla. Dakle, da bi se oslobodio odgovornosti za naknadu štete prema trećem licu, zastupnik mora: *prvo*, osporavati punovažnost zaključenog pravnog posla zbog npr. zablude, prevare, pretnje i *drugo*, osporavati savesnost trećeg lica (treće lice će biti nesavesno i npr. ako je zaključilo pravni posao sa punomoćnikom jednog privrednog društva, a da pri zaključenju pravnog posla, nije prethodno tražilo da se punomoćnik legitimiše punomoćjem u pisanoj formi).

4. Dopuštenost zastupništva

Zastupništvo je dopušteno kod svih pravnih poslova. Izuzetno, isključeno je kod nekih pravnih poslova porodičnog (ne može se vršiti delikt preko zastupnika, ne može se naći stvar preko zastupnika itd.) i naslednog prava (ne može se sačiniti testament preko zakonskog zastupnika itd). Radi se o pravnim radnjama za koje se zahteva lična prisutnost tj. učešće u pravnoj radnji. Ako zastupništvo treba da bude isključeno, onda je nedopuštenost zastupništva ili određena u zakonu ili se zahteva lična prisutnost stranaka kod preduzimanja određene radnje.

5. Razlikovanje zastupništva od drugih instituta tj. ustanova

Opšte napomene. Nije zastupnik glasonoša, posrednik, poslovođa bez naloga i organ pravnog lica. Za razmevanje razlike između zastupništva i drugih sličnih instituta, valja o svakom tom drugom sličnom institutu, progovoriti ukratko.

Glasonoša. Glasonoša je lice koje samo prenosi tuđu volju. Zastupnik izjavljuje volju sa dejstvom za zastupanog, a glasonoša ne izjavljuje svoju volju, već prenosi izjavu nalogodavca. To prenošenje je čisto faktička radnja, realni akt i za nju se ne zahteva poslovna sposobnost, već samo prirodna sposobnost za prenošenje odnosno reprodukovanje tuđe volje.

Posrednik. Posrednik je lice koje druga zainteresovana lica dovodi u vezu, radi zaključenja pravnog posla, priprema zaključenje pravnog posla, dok sam pravni posao na osnovu delatnosti posrednika, zaključuju lica koja je on doveo u vezu.

Poslovodstvo bez naloga (negotiorum gestio). Poslovodstvo bez naloga je moguće upoređivati jedino sa zastupništvom bez ovlašćenja. Neovlašćeno zastupanje je ustanova zastupništva koja spada u opšti deo građanskog prava, a poslovodstvo bez naloga je ustanova obligacionog prava. Odnos između zastupništva bez ovlašćenja i poslovodstva bez naloga je odnos velikog i malog kruga (koncentričnih krugova), pri čemu je manji krug obuhvaćen obimom većeg. Tako, nije svako poslovodstvo bez naloga zastupništvo bez ovlašćenja, ali je svako

zastupništvo bez ovlašćenja poslovođa bez naloga. *Kod pravog poslovođstva bez naloga*³ poslovođa bez naloga vrši posao u ime i u interesu gospodara posla, a gospodar posla ima samo mogućnost da, prema pravilima o zastupništvu, bira da li će odobriti ili odbiti odobrenje za posao koji je poslovođa bez naloga zaključio sa trećim licem. Ako gospodar posla odobri posao, on stupa u pravni posao na mesto poslovođe bez naloga i smatra se kao da je pravni posao od početka zaključen između njega i trećeg lica. Sa odobrenjem pravnog posla, između gospodara posla i poslovođe bez naloga, nastaju odnosi iz ugovora o nalogu, pa se poslovođa bez naloga smatra nalogoprincem, koji je od početka radio po nalogu lica, čiji je pravni posao tj. po nalogu nalogodavca. Ako gospodar posla ne odobri pravni posao, koji je poslovođa bez naloga zaključio sa trećim licem, on ne postaje niti poverilac, niti dužnik iz tog posla i za njega, prema trećem licu, ne nastaju niti prava, niti obaveze. *Kod nepravog poslovođstva bez naloga*⁴ gospodar posla ne bira između odobrenja ili odbijanja odobrenja posla koji je zaključio poslovođa bez naloga, već se zadovoljava time, da mu poslovođa bez naloga preda sve postignute koristi iz tako zaključenog posla. On može zahtevati i vraćanje stvari u pređašnje stanje, kao i naknadu štete.

Ogan pravnog lica. Organ pravnog lica nije zastupnik. Pravno lice učestvuje u pravnom prometu preko radnji, koje za njega preduzimaju fizička lica, a fizičko lice koje nastupa u prometu za pravno lice i daje izjave volje, naziva se organ pravnog lica. Njegovi zadaci, delatnost i posledice njegovih radnji, drugačije su uređeni, nego što je to slučaj kod zastupništva. Glavna razlika između zastupnika i organa pravnog lica, sastoji se u tome da, pravno lice ne može drugačije nastupati nego preko svog organa, dok kod zastupništva, zastupani u odnosu na sve poslove čije je zaključenje i staranje preneo na zastupnika, može i sam preduzimati. S tim u vezi je pravilo: da organ za pravno lice preduzima ne samo dozvoljene već i nedozvoljene pravne radnje (delikte) i za njih odgovara pravno lice. Zastupnik može za zastupanog preduzimati samo dozvoljene pravne radnje, jer nema zastupanja u građanskom pravu kod delikta.

6. Zakonsko zastupništvo

6.1 Opšte napomene

Imajući u vidu osnov na kojem može počivati ovlašćenje za zastupanje, zastupništvo može biti zakonsko i ugovorno. Zakonsko zastupništvo ima veliki značaj, jer pored sfere zastupanja u zaključenju pravnih poslova obuhvata i čitavu oblast staranja o ličnosti zastupanog. Iako se na zakonsko zastupništvo primenjuje većina pravila koja važe za ugovorno zastupništvo, ove dve vrste zastupništva imaju različite funkcije. Dok je ugovorno zastupništvo samo posebna vrsta samopostupanja tzv. protezanje privatne autonomije, dotle je zakonsko zastupništvo ograničenje privatne autonomije, jer je zastupani isključen od preduzimanja sopstvenih radnji. Zakonsko zastupništvo je svako zastupništvo koje se ne zasniva na izjavi volje zastupanog tj. na

³ Vršnju tuđeg posla može se nezvano pristupiti samo ako posao ne trpi odlaganje, te predstoji šteta ili propuštanje očigledne koristi (član 220. stav 2. Zakona o obligacionim odnosima).

⁴ Ko vrši tuđi posao u nameri da za sebe zadrži postignute koristi iako zna da je posao tuđ, dužan je na zahtev onoga, čiji je posao, položiti račun kao poslovođa bez naloga i predati mu sve postignute koristi (član 227. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima).

punomoćju, već ono koje se zasniva na: zakonu, opštem aktu pravnog lica, aktu nadležnog organa ili volji nekog drugog lica osim zastupanog.

6.2 Zakonsko zastupništvo zasnovano na zakonu

Opšte napomene. Zakonsko zastupništvo zasnovano na zakonu je ono zastupništvo, kod kojeg je sve određeno zakonom i obim zastupnikovih ovlašćenja i sam zastupnik. Postoje dva slučaja zakonskog zastupanja na osnovu zakona, pa će im na ovom mestu, biti posvećena dužna pažnja.

Zastupanje poslovno nesposobnih lica od strane njihovih roditelja. Sa aspekta prava i obaveza roditelja kao zakonskih zastupnika, bitne su dve okolnosti: uzrast deteta i imovina deteta. Pri tom se, kad je u pitanju uzrast deteta, pravi razlika između mlađeg maloletnika kao potpuno poslovno nesposobnog lica, starijeg maloletnika kao ograničeno poslovno sposobnog lica i punoletnog lica, koje je zbog duševne ili telesne bolesti, potpuno ili delimično lišeno poslovne sposobnosti. Kad je u pitanju imovina deteta, pravi se razlika između imovine koju je dete steklo radom i ostale imovine. Tako stariji maloletnik sa navršених 15 godina života, samostalno upravlja imovinom koju je stekao radom i u odnosu na tu imovinu, on je potpuno poslovno sposoban, što isključuje zakonsko zastupništvo. Međutim, kad je u pitanju ostala imovina stečena nasleđem, poklonom, zgotitkom na lutriji i dobitkom u igri na sreću, tom imovinom deteta, upravljaju roditelji do punoletstva deteta. Pod upravljanjem imovinom se mogu razumeti svi akti koji su usmereni na *iskorišćavanje* pod kojim se razume očuvanje i unapređenje imovine, na *raspolaganje plodovima* tj. dohotkom od imovine, na *otuđenje stvari i prava manje vrednosti*. Navedene akte upravljanja imovinom deteta, roditelji mogu samostalno preduzimati. Međutim, ako bi roditelji hteli da otuđe ili opterete imovinu deteta potpuno ili delimično u znatnoj meri, to mogu učiniti samo sa odobrenjem organa starateljstva i samo radi izdržavanja, vaspitanja i obrazovanja deteta ili ako to neki drugi interes deteta zahteva.

Zastupanje poslovno nesposobnih lica od strane njihovih staralaca. Staralac se postavlja maloletnom licu koje nije pod roditeljskim staranjem ili licu lišenom poslovne sposobnosti. Kod ovog zastupanja važe ista pravila kao i kod zastupanja poslovno nesposobnih lica od strane njihovih roditelja, što znači da će se voditi računa o uzrastu štićenika i njegovoj imovini.

6.3 Zakonsko zastupništvo zasnovano na opštem aktu pravnog lica

Prema zakonskoj terminologiji, organi pravnog lica su njegovi zastupnici i oni su ovlašćeni da u ime pravnog lica preduzimaju sve pravne poslove vezane za delatnost pravnog lica, kao i da zastupaju pravno lice pred sudom ili drugim nadležnim organom. Međutim, napred smo govorili o tome da organ pravnog lica nije zastupnik pravnog lica, već da pravno lice kao organizacija u celini u pravnom prometu nastupa preko svog organa i u tom smislu organ pravnog lica koji je određen opštim aktom pravnog lica – aktom o osnivanju i/ili statutom da zastupa pravno lice, ima položaj sličan zakonskom zastupniku.

6.4 Zakonsko zastupništvo zasnovano na aktu nadležnog organa

Ovo zastupništvo postoji u sledećim slučajevima: (1) U slučaju kada nadležni organ starateljstva imajući u vidu zaštitu prava i interesa pojedinih lica postavi posebnog staraoca tj. *staraoca ad hoc* za pojedine poslove ili za određenu vrstu poslova i to: odsutnom licu čije prebivalište odnosno boravište nije poznato, a nema zastupnika ili nepoznatom sopstveniku imovine, kad je potrebno da se neko o toj imovini stara. (2) U slučaju kada nadležni organ starateljstva postavi kolizionog staraoca za slučaj: kad se zaključuje pravni posao ili vodi spor između maloletnika/štićenika s jedne strane i njegovog zakonskog zastupnika (roditelja/staraoca) s druge strane ili kad se zaključuje pravni posao ili vodi spor između samih maloletnika odnosno štićenika. (3) U slučaju kada nadležni organ starateljstva, na zahtev poslovno sposobnog lica koje nije u stanju da se samo stara o svojim pravima i interesima iz zdravstvenih ili drugih opravdanih razloga, postavi tom licu staraoca. (4) U slučaju kada nadležni sud u parničnom postupku tuženom postavi privremenog zastupnika pod uslovima predviđenim Zakonom o parničnom postupku, a u cilju ubrzanja postupka i zaštite interesa tuženog. (5) U slučaju kada nadležni sud u parničnom postupku tužiocu ili tuženom postavi zastupnika za prijem pismena, pod uslovima predviđenim Zakonom o parničnom postupku. (6) U slučaju kada nadležni sud u stečajnom postupku, postavi pravnom licu stečajnog upravnika da vrši određene poslove pravnog lica, dok se ne sprovede stečajni postupak, a sve pod uslovima predviđenim Zakonom o stečaju.

6.5 Zakonsko zastupništvo zasnovano na volji nekog drugog lica osim zastupanog

Ovlašćenje za zastupanje može da nastane za zastupanog, na osnovu pravnog posla drugog lica, u kojem slučaju će zastupanom, to lice biti zakonski zastupnik. Npr. za naslednike u odnosu na zaostavštinu, ostavilac može testamentom da odredi testamentalnog izvršioca.

7. Ugovorno zastupništvo

7.1 Opšte napomene

Ugovorno zastupništvo je svako zastupništvo koje se zasniva na izjavi volje zastupanog tj. na punomoćju. Pod punomoćjem se podrazumeva samo pravnim poslom dodeljeno ovlašćenje za zastupanje. Kako se ovlašćenje za zastupanje tj. punomoćje, dodeljuje pravnim poslom zastupniku kao punomoćniku, od strane zastupanog kao vlastodavca, ono može nastati: (1) jednostranom izjavom volje (jednostranim poslom) i (2) na osnovu obostrane izjave volje tj. na osnovu samog pravnog posla (ugovora).

Punomoćje koje nastaje *jednostranom izjavom volje*, može nastati jednostranom izjavom volje, kako prema punomoćniku, tako i prema trećem licu. U prvom slučaju se radi o internom punomoćju, u drugom slučaju se radi o eksternom punomoćju. Interno i eksterno punomoćje imaju isto dejstvo, razlika je samo u načinu saznavanja njihovog obima i prestanka.

Punomoćje koje nastaje *pravnim poslom*, upravo je ono punomoćje, koje sadrže sledeći ugovori: ugovor o cesiji i to poseban slučaj – ustupanje potraživanja radi naplaćivanja⁵, prodajni nalog kod ugovora o prodaji⁶, ugovor o nalogu⁷, ugovor o nalogu radi ispunjenja⁸, ugovor o delu⁹, ugovor o trgovinskom zastupanju¹⁰, ugovor o posredovanju¹¹, ugovor o otpremanju (špediciji)¹² i ugovor o asignaciji¹³.

7.2 Postojanje, sadržina i obim punomoćja

Opšte napomene. Punomoćje je apstraktno, a pravni odnos na kojem se zasniva punomoćje je *causa* punomoćja. Postojanje i obim punomoćja su nezavisni od pravnog odnosa na čijoj podlozi je punomoćje dato, a to je između vlastodavca i punomoćnika, najčešće ugovor o radu ili delu ili nalogu, a ovi ugovori su merodavni za unutrašnji odnos između vlastodavca i punomoćnika. Punomoćje je merodavno i za odnose između vlastodavca i trećeg lica sa kojim punomoćnik preduzima pravni posao, ali iz sledećeg razloga: sigurnost pravnog prometa zahteva da se treće lice može osloniti na izjavu o punomoćstvu i njega se ne tiče odnos između vlastodavca i punomoćnika, zato punomoćje i ne sadrži obaveštenje u kakvom pravnom odnosu su vlastodavac i punomoćnik (da li su u pravnom odnosu povodom ugovora o radu ili delu ili nalogu). Punomoćje mora biti određeno prema sadržaju, jer punomoćnik može preduzimati samo one pravne poslove za čije preduzimanje je ovlašćen. Punomoćje mora biti određeno i prema obimu. Obim punomoćja se određuje prema volji vlastodavca. Prema većem ili manjem obimu, punomoćje može biti opšte odnosno generalno (*mandatum generalis*) ili posebno odnosno specijalno (*mandatum specialis*) i izvanredno (*mandatum specialissimum*). Neodređeno punomoćje nije moguće. Čak i kad je punomoćniku dato opšte (generalno) punomoćje, on može preduzimati samo pravne poslove koji ulaze u redovno poslovanje.

Mandatum generalis. Generalno punomoćje se zapravo odnosi na preduzimanje onih pravnih poslova koji ulaze u redovno poslovanje i npr. može se odnositi na upravljanje jednom zanatskom radnjom ili jednom kućom, ali u sebi ne sadrži ovlašćenje da se radnja ili kuća proda, za prodaju radnje ili kuće potrebno je posebno odnosno specijalno punomoćje. Zato se u sumnji oko obima punomoćja, mora uvek prihvatiti da ono ima manji, a ne veći obim.

Mandatum specialis. Specijalno punomoćje ovlašćuje na preduzimanje tačno određenog posla tj. tačno određene vrste posla. Ako je Primus npr. ovlastio Sekundusa da mu proda kuću i naplati prodajnu cenu, to ne znači da je Primus ovlastio Sekundusa da proda kuću na kredit, ukoliko to nije specijalno u punomoćju istaknuto.

⁵ Vidi: član 444. stav 2. Zakona o obligacionim odnosima.

⁶ Vidi: član 554. Zakona o obligacionim odnosima.

⁷ Vidi: član 749. Zakona o obligacionim odnosima.

⁸ Vidi: član 770. Zakona o obligacionim odnosima.

⁹ Vidi: član 600. stav 2. Zakona o obligacionim odnosima.

¹⁰ Vidi: član 792. Zakona o obligacionim odnosima.

¹¹ Vidi: član 813. Zakona o obligacionim odnosima.

¹² Vidi: član 827. stav 2. Zakona o obligacionim odnosima.

¹³ Vidi: član 1020. i član 1021. Zakona o obligacionim odnosima.

Mandatum specialissimum. Za određene vrste poslova koji su neuobičajeni u pravnom prometu, a neobično su važni za vlastodavca, punomoćnik ih može preduzeti samo na osnovu specijalnog punomoćja tj. izvanrednog punomoćja, a radi se o meničnim obavezama, jemstvu, poravnanju, arbitražnom sudu, odricanju od nekog prava bez naknade itd.

7.3 Forma punomoćja

Kada punomoćnik zaključuje u ime i za račun svog vlastodavca, jedan formalni pravni posao, pravilo je da zakonska forma predviđena za taj pravni posao, automatski povlači za sobom i formu samog punomoćja. Tako za zaključenje pravnog posla o otuđenju nepokretnosti, punomoćje mora biti ne samo u pisanoj formi, već mora da sadrži i overu potpisa vlastodavca i punomoćnika.

7.4 Ko može biti punomoćnik

Punomoćnik može biti fizičko lice koje je poslovno sposobno i može biti pravno lice u okviru delatnosti koju obavlja i koja je upisana u nadležni Registar.

7.5 Punomoćja koja može dati pravno lice

Poslovno punomoćje. Da bi se obezbedila sigurnost pravnog prometa, treća lica koja stupaju u pravne odnose sa pravnim licima, moraju da tačno znaju kakav je obim njihovih ovlašćenja. Zato je obim punomoćja punomoćnika, koji u ime i za račun pravnog lica preduzima pravne poslove, određen zakonom. Poslovnim punomoćjem, pravno lice ovlašćuje punomoćnika da zaključuje pravne poslove i obavlja druge poslove, koji su uobičajeni u vršenju poslovne delatnosti pravnog lica, a pod poslovnim delatnostima pravnog lica podrazumevaju se samo one, koje su upisane u nadležni Registar. Prema tome, poslovni punomoćnik može preduzimati one pravne poslove, koji ulaze u redovno poslovanje pravnog lica, pa je poslovno punomoćje po svom obimu zapravo opšte odnosno generalno punomoćje. Ako pravno lice kao vlastodavac, odredi poslovnom punomoćniku da obavi uži krug poslova od uobičajenih, za određeno pravno lice u struci, treća savesna lica koja to nisu znala, zaštićena su svojim poverenjem u obim tog punomoćja, utvrđen na osnovu objektivnih kriterijuma. Ovlašćenja za zastupanje na osnovu poslovnog punomoćja, ne upisuju se u nadležni Registar. Međutim, poslovno punomoćje može biti ograničeno na određenu vrstu pravnih poslova ili na određene pravne poslove, ali takva ograničenja imaju pravno dejstvo prema trećim licima, samo ako su za njih znala ili morala znati. Poslovno punomoćje, pravno lice daje punomoćniku u pisanoj formi, zato treća lica, ukoliko žele da budu savesna, moraju tražiti da im se da na uvid pisano poslovno punomoćje iz kojeg mogu videti kakva ograničenja postoje za poslovnog punomoćnika, u protivnom postupaju na sopstveni rizik. U svakom slučaju, poslovni punomoćnik nema ovlašćenje na otuđenje i opterećenje nepokretnosti u svojini pravnog lica, nema ovlašćenje za preuzimanje meničnih obaveza, obaveza jemstva, uzimanje zajma, vođenje spora pred sudom, za preduzimanje tih pravnih poslova potrebno je specijalno ili izvanredno punomoćje. Ista ova pravila važe i za poslovno punomoćje koje daje imalac radnje tj. preduzetnik kao fizičko lice.

Prokura. Prokura je posebna vrsta poslovnog punomoćja kojim pravno lice ovlašćuje jedno ili više fizičkih lica na preduzimanje svih pravnih poslova iz oblasti delatnosti pravnog lica. Međutim, ovo punomoćje sadrži ograničenje u pogledu ovlašćenja otuđenja i opterećenja nepokretnosti u svojini pravnog lica. Ovlašćenja zastupnika na osnovu prokure, koja mora biti u pisanoj formi, upisuju se u sudski registar. Prokura može biti pojedinačna i zajednička. Pojedinačna postoji u slučaju kad je data jednom licu ili većem broju lica, tako da svaki prokurista pojedinačno ima zastupnička ovlašćenja iz prokure. Zajednička prokura postoji u slučaju, kad je data većem broju lica zajedno, tako da se pravni posao može zaključiti samo saglasnom voljom svih prokurista.

Punomoćje trgovinskog putnika. Trgovinski putnik je ono lice koje je od pravnog lica čiji je učesnik, dobilo pisano punomoćje, na osnovu kojeg je ovlašćeno da, van sedišta svog vlastodavca (pravnog lica), preduzima samo one poslove, koji se odnose na prodaju robe i koji su navedeni u punomoćju. Trgovinski putnik je ovlašćen da na terenu, za svog vlastodavca pronalazi kupce, prikuplja narudžbenice, posreduje i nastoji da dođe do zaključenja pravnog posla, ali nema ovlašćenje da zaključi pravni posao. Ako trgovinski putnik ipak zaključi pravni posao za svog vlastodavca, takav pravni posao će vezivati pravno lice, pod uslovom da ga naknadno odobri (ratihabira ili ratifikuje). Trgovinski putnik je ovlašćen da prodaje robu, ali za naplatu prodajne cene, kao i za prodaju na kredit, mora imati specijalno punomoćje. Trgovinski putnik je ovlašćen da prima reklamacije zbog nedostatka robe i ostale izjave u vezi sa izvršenjem pravnog posla zaključenog njegovim posredovanjem, ovlašćen je da u ime vlastodavca preduzima mere za očuvanje prava svog vlastodavca iz zaključenog pravnog posla, ali nije ovlašćen da zauzima stav prema izjavama trećih lica (kao kupaca ili eventualnih kupaca) upućenih njegovom vlastodavcu. S obzirom da trgovinski putnik mora imati pisano punomoćje u kojem je naveden obim njegovih ovlašćenja, treća lica koja sa njim zaključe pravni posao, ne mogu tvrditi da nisu znala kakva ovlašćenja ima trgovinski putnik s obzirom da su se uvidom u punomoćje u to mogla obavestiti. Ovlašćenja za zastupanje na osnovu punomoćja trgovinskog putnika ne upisuju se u nadležni Registar.

Punomoćje punomoćnika po zaposlenju. Punomoćnik po zaposlenju je ono lice, kojem je povereno vršenje dužnosti iz kojih, po redovnom toku stvari proizlazi i ovlašćenje za zaključenje određenih pravnih poslova ili vršenje drugih određenih poslova u granicama tih dužnosti. Ovlašćenja na zastupanje punomoćnika po zaposlenju, *de facto* proizlaze iz radnog mesta na kojem se on nalazi, jer punomoćnici po zaposlenju rade na takvim poslovima, čije je obavljanje upravo vezano za zaključenje i ispunjenje određenih pravnih poslova i samim tim su ovlašćena za zaključenje tih pravnih poslova. Poslovna praksa je do sada potvrdila opravdanost da punomoćnici po zaposlenju budu: komercijalni direktor, komercijalista, direktor kadrovskog sektora, rukovodilac gradilišta, šef predstavništva, prodavac u prodavnici, radnik koji obavlja

ugostiteljske usluge, radnik na poslovima šalterske službe u pošti i banci itd.¹⁴ Ovlašćenja za zastupanje punomoćnika po zaposlenju ne upisuju se u nadležni registar.

7.6 Prestanak punomoćja

Punomoćje prestaje: (1) Smrću punomoćnika, ako je punomoćnik bilo fizičko lice ili prestankom pravnog lica, ako je punomoćnik bilo pravno lice; (2) Smrću vlastodavca, ako je vlastodavac bilo fizičko lice ili prestankom pravnog lica, ako je vlastodavac bilo pravno lice, osim ako se započeti posao ne može prekinuti bez štete po pravne sledbenike vlastodavca ili ako punomoćje važi i za slučaj smrti odnosno prestanka vlastodavca, bilo po njegovoj volji, bilo s obzirom na prirodu posla; (3) Opozivanjem punomoćja od strane vlastodavca i (4) Otkazom punomoćja od strane punomoćnika.

7.7 Vrste ugovornog zastupništva

Direktno (neposredno) zastupništvo. Direktno zastupništvo je takvo zastupništvo kod kojeg direktni zastupnik stvarno ima volju da u pravnom poslu nastupi kao zastupnik, a ne u svoje ime. Kod direktnog zastupništva nastaju sva dejstva pravnog posla u ličnosti zastupanog, nezavisno od toga da li se radi o dejstvima, koja su u pravnom poslu izričito opisana ili o dejstvima koja nastaju na osnovu pravnog poretka za određene npr. vrste ugovora (prodaja, zajam, zakup, itd.). S obzirom da pravni posao koji zaključi zastupnik u ime zastupanog i u granicama svojih ovlašćenja, obavezuje neposredno zastupanog i treće lice, logično je da se zabluda zastupnika smatra zabludom zastupanog. Pošto je zastupnik “*alter ego*” zastupanog, čije izjave volje obavezuju neposredno zastupanog isto kao da ih je on sam učinio, pravilo je da se svi pravni efekti koji proizlaze iz izjave volje zastupnika, odražavaju u pravima i obavezama zastupanog. To opšte pravilo ima za posledicu da pogrešna predstava zastupnika, koja se kvalifikuje kao bitna, ima uticaja na punovažnost ugovora između zastupanog i trećeg, isto onako kao i bitna zabluda u sopstvenom izjavljivanju volje. U tom smislu zastupani koji je izjavio volju preko zastupnika, može tražiti kod suda poništaj pravnog posla, koji je zaključio sa trećim licem. Ako je u pitanju bio nesporazum, zastupani koji je izjavio volju preko zastupnika može tražiti da sud utvrdi da pravni posao nije nastao tj. da je nepostojeći. Direktno (neposredno) zastupništvo postoji: (1) Kada sam zastupnik u ime zastupanog sa trećim licem zaključi pravni posao, navodeći ime zastupanog, s tim što nije neophodno da zastupnik daje izričitu izjavu da nastupa u tuđe ime; (2) Kada treće lice zna ili iz okolnosti može da zaključi da pravni posao zaključuje sa zastupnikom, a to je slučaj kod prokuriste, trgovinskog putnika, punomoćnika po zaposlenju.

Indirektno (posredno) zastupništvo. Indirektno zastupništvo se karakteriše zastupanjem kroz dva akta: *prvo*, zastupnik u svoje ime zaključuje pravni posao sa trećim licem i *drugo*, za račun zastupanog iz tako zaključenog pravnog posla, zastupanom prenosi prava i obaveze. Ovakva vrsta ugovornog zastupništva, poželjna je u situaciji kada zastupani želi da ostane u pozadini ili kada nije u mogućnosti da dovoljno dobro obavi određenu vrstu posla, kada između

¹⁴ Vidi: član 98. Zakona o obligacionim odnosima.

zastupnika i trećeg lica postoji odnos poverenja ili kada zastupnik ima pristup određenim poslovima. Pravi slučaj indirektnog zastupanja je komisioni posao tj. ugovor o komisionu u kojem zapravo, komisionar kao zastupnik raspolaže svim poverljivim informacijama i kontaktima potrebnim za zaključenje određenog pravnog posla, a komitent tj. zastupani takvim informacijama i kontaktima ne raspolaže. Indirektno zastupništvo postoji i kod ugovora o špediciji, kod kojeg se otpremnik kao zastupnik, obavezuje da radi prevoza određene stvari zaključi u svoje ime i za račun nalogodavca kao zastupanog, ugovor o prevozu sa trećim licem.

PITANJA
NA OSNOVU KOJIH STUDENT MOŽE PROVERITI POZNAVANJE MATERIJE
ZASTUPNIŠTVO
(str. 344 do 348 u udžbeniku)

- 1) Šta je karakteristično za zastupništvo?
- 2) Koja sve lica imaju učešće u zastupništvu?
- 3) Koji je osnov unutrašnjeg odnosa između učesnika zastupništva?
- 4) Koji je osnov spoljnog odnosa između učesnika zastupništva?
- 5) Šta je cilj zastupništva?
- 6) Da li zastupnik može preneti svoje ovlašćenje na drugo lice?
- 7) U kojim slučajevima dolazi do prekoračenja granica ovlašćenja zastupnika?
- 8) U kojim slučajevima postoji zastupništvo bez ovlašćenja?
- 9) Kod kojih pravnih poslova je isključeno zastupništvo?
- 10) Koje su razlike između zastupništva bez ovlašćenja i posloводства bez naloga?
- 11) Da li je organ pravnog lica zastupnik pravnog lica?
- 12) Koji su slučajevi zakonskog zastupanja na osnovu zakona?
- 13) Koji su slučajevi zakonskog zastupanja zasnovanog na aktu nadležnog organa?
- 14) Kako nastaje ugovorno zastupništvo?
- 15) Koji ugovori sadrže punomoćje koje nastaje pravnim poslom?
- 16) Koje vrste punomoćja postoje i kakva je njihova sadržina?
- 17) Ko određuje obim punomoćja?
- 18) Ako Tercius kao punomoćnik Primusa, u svojstvu prodavca sa Sekundusom kao kupcem zaključi ugovor o prodaji kuće, da li punomoćje koje je Primus dao Tercijusu radi zaključenja ugovora o prodaji kuće, može biti u usmenoj formi i zašto?
- 19) U kojim sve slučajevima prestaje punomoćje?
- 20) Koje su vrste ugovornog zastupništva?

